

רצועת עזה – כיוונים אפשריים להיחלצות מהמצר

קובי מיכאל | גיליון 2154 | 11 ביוני 2026

במאמר זה נדונה סוגיית פירוק חמאס מנשקו ופירוז רצועת עזה על ידי צה"ל כמהלך יזום, מקדים וכתנאי הכרחי ליישום "תוכנית עשרים הנקודות" לייצוב ולשיקום הרצועה. הנחת העבודה היא כי ללא פתרון שורשי לסוגיית הכוח הצבאי ברצועה, כל ניסיון להניע תהליכי שיקום פוליטיים או כלכליים נידון לכישלון והיעדר התקדמות משמעותית התחזקות חמאס, בניית האיום מחדש והתבוססת ישראלית במלחמת התשה, השוחקת את צה"ל, את הביטחון ואת תחושת הביטחון של תושבי העוטף. כן מפורטת ארכיטקטורת הפיקוח שתידרש על מנת לשמר את הישגיהם של מאמצי הפירוז.

המציאות הנוכחית ברצועת עזה מייצרת אשליית סטטוס-קוו ונראה שבה בעת היא מייצרת מרחב נוחות לחמאס, הרשות הפלסטינית וישראל:

חמאס מנצל את הזמן לשיקום יכולותיו הצבאיות והמשילותיות ומקווה לגיבוש הסכם אמריקאי-איראני, שיתיר את המשטר בטהראן על כנו כך שיוכל להמשיך ולתמוך את מאמצי ההתנגדות. כן ער הארגון להתגברות העימות בצד הישראלי ובקרב גורמים המבקשים לקדם את מימוש "תוכנית עשרים הנקודות" לשיקום רצועת עזה שהציג הנשיא טראמפ, ומקווה לשינוי בתנאים האזוריים, למשל הסכם עם איראן שיאפשר לה להמשיך ולתמוך בו ותנאים נוחים יותר מבחינתו לשיקום הרצועה. ברשות הפלסטינית מצדה קיים חשש כי הצלחת "תוכנית עשרים הנקודות" ברצועת עזה תאיץ רעיונות למודל דומה בשטחי הרשות ביהודה ושומרון, ולכן עדיף מבחינתה שהתוכנית לא תמומש במתכונת המדירה אותה מתפקיד מרכזי בה. ועבור ישראל, מדובר בזמן המאפשר נגיסת שטחים מהאזור שבשליטת חמאס בלי ש"תוכנית עשרים הנקודות" מתקדמת באופן העלול, בראיית ממשלת ישראל, לקדם את חזרת הרשות הפלסטינית לרצועת עזה וחיבור מחדש של הרצועה לאזור יהודה ושומרון.

בה בעת, מאז ה-10 באוקטובר 2025, עם הכרזתה של הפסקת האש בין ישראל לחמאס, ישראל נגררת למלחמת התשה כשהקו הצהוב שחצץ בין השטח שבשליטת צה"ל לשטח ממערב לו, שבשליטת חמאס, נפרץ הן על ידי חמאס בניסיונות חדירה ופגיעה בחיילי צה"ל ובה בעת על ידי צה"ל, המרחיב מערבה את השטח שבשליטתו. מאז הפסקת האש נוספו לשטח שהיה בשליטת צה"ל עוד כ-11% מהשטח שממערב לקו הצהוב. במקביל להפרות חוזרות ונשנות של הפסקת האש על ידי חמאס, מצליח הארגון לשקם ולבסס את משילותו בשטח שבשליטתו כמו גם את יכולותיו הצבאיות. למרות שחמאס רחוק כיום מלהיות איום בדומה לאיום כפי שהיה ב-7 באוקטובר 2023, כל יום שעובר הופך את המאמץ הישראלי לפירוק הארגון מנשקו וכגורם שלטוני למורכב יותר.

במאי 2026 פרסם ניקולאי מלדנוב, הנציג העליון המקשר בין מועצת השלום ומטעמה לבין הועדה הלאומית לניהול עזה (NCAG), את "מסמך 15 הנקודות" בנוגע להתקדמות תכנית טראמפ. מלדנוב הדגיש את עיקרון "סמכות אחת, חוק אחד ונשק אחד", המחייב את פירוק חמאס מנשקו ופירוז הרצועה כתנאי לשיפור בתנאי חייה של האוכלוסייה הפלסטינית ברצועה ולאפשר שיקום.

אלא שחמאס לא מתנדב להתפרק מנשקו והנהגת הארגון מעמידה שורת תנאים, לא סבירים, שבוודאי אינם מקובלים על ישראל, שתכליתם "מריחת זמן" שתאפשר לארגון להמשיך ולהשתקם. זאת, וכך, המציאות ברצועת עזה הופכת בהדרגה תרשים למשבר של מחר.

בשל הסתייגותה הנחרצת של ישראל מפני התקדמות בתהליך מימוש "תוכנית עשרים הנקודות" טרם פירוז הרצועה מחד גיסא, ומאידך גיסא בהינתן סירוב חמאס לקבל את דרישות התוכנית ולפעול ברוח "מסמך 15 הנקודות" של מלדנוב, ייתכן שהמשבר ייכפה עליה בתנאים פנימיים - בעיקר כשירותו והיקף הסד"כ של צה"ל - וכן בתנאים אזוריים ובינלאומיים בעייתיים. חוסר היכולת להכריע את חמאס, במובן פירוקו כישות צבאית ושלטונית, אף מקרין חולשה המשפיעה גם על הזירה הצפונית ומערערת את תחושת הביטחון של תושבי העוטף, למרות התקדמות מרשימה בשיקום המרחב והגידול הדמוגרפי בו. חלק מהשלכותיו של המצב ברצועת עזה עלול לגלוש לישראל - בעיות תברואתיות, חקלאיות וסביבתיות, כשברקע תסכול ומצוקה גוברים בקרב האוכלוסייה הפלסטינית.

ההכרח האסטרטגי שבפירוק חמאס מנשק ופירוז הרצועה

יישום "תוכנית עשרים הנקודות" דורש השקעה בינלאומית מסיבית, הקמת מוסדות שלטוניים חלופיים ופתיחה מבוקרת של הרצועה (כניסה ויציאה) לעולם. כל אלו לא יהיו אפשריים בנוכחות חמאס חמוש, גם אם מוחלש. נוכחות חמושה של חמאס מייצרת שלושה כשלים מבניים:

- **מודל "חזבאללה 2.0" (ריבונות כפולה):** לא ניתן להקים מנגנון משילות אזרחי יעיל (מקומי, בינלאומי או ערבי) כאשר בשטח פועל כוח חמוש בעל אג'נדה אידיאולוגית קיצונית. חמאס יחזיק בכוח וטו על כל החלטה אזרחית, שאינה עולה בקנה אחד עם אינטרסים חיוניים שלו, באמצעות איום בנשק.
- **מלכודת הממנים הבינלאומיים:** מדינות המפרץ והמערב לא ישקיעו מיליארדי דולרים בתשתיות ובשיקום, בידיעה שסבב הלחימה הבא הוא רק עניין של זמן, או שמוצרים דו-שימושיים שיוכנסו לרצועה לצורכי שיקום (בטון, ברזל, צינורות, דשן חקלאי ואפילו תרופות או מכלי חמצן רפואי) יופנו שוב לבניית תשתיות טרור.
- **דילמת הביטחון של ישראל:** ללא פירוז מוכח, ישראל תיאלץ לשמר חופש פעולה צבאי נרחב ואינטנסיבי בשטח, מה שעלול לייצר חיכוך ואפילו אלים עם גורמי כוח מקומיים ובינלאומיים, לשבש את היכולת לייצב את המנגנון השלטוני החלופי ולהנציח סבבי עימות אלימים העלולים להתדרדר למערכה רחבה ואלימה יותר.

חלופות אופרטיביות לפירוק חמאס מנשקו ולפירוז הרצועה

הכרה בהכרח שבפירוק חמאס מנשקו ובפירוז רצועת עזה, שהיא בחזקת תנאי יסוד עבור ישראל, מקובלת גם בראיית השותפות האחרות. יש להניח שפירוק חמאס מנשקו על ידי כוח משימה בינלאומי, ערבי או משולב, או לחילופין, על ידי מנגנוני הביטחון הפלסטינים לעתיד לבוא, לא יהיה ישים מבחינה פוליטית-ארגונית, ומוערך גם שלא יהיה אפקטיבי מבחינה מבצעית. לכן חלופות אלה לא יידונו. המסקנה המתבקשת היא, שאין גורם זולת צה"ל שהוא נכון ומסוגל לפרק את חמאס מנשקו (הגם שתובנה זו אינה נאמרת בפומבי). פירוק חמאס מנשקו ופירוז רצועת עזה על ידי צה"ל, במהלך יזום, הוא תנאי הכרחי ליישום "תוכנית עשרים הנקודות" לייצוב ולשיקום הרצועה.

בפני צה"ל ניצבות שלוש חלופות עיקריות לפירוק חמאס מנשקו: הראשונה היא כיבוש מלא של רצועת עזה והחלת ממשל צבאי מוגבל ככל שניתן בזמן, שתכליתו לאפשר את התנאים הנדרשים (שטח מפורז לאחר פירוק חמאס כישות שלטונית וצבאית אפקטיבית) להעברת האחריות ל-NCAG לצורך מימוש "תוכנית עשרים הנקודות"; השנייה היא פירוק הדרגתי ובהכרח ממושך יותר באמצעות נגיסה מתמשכת בשטח שבאחריות חמאס, פגיעה ושחיקה של יכולותיו הצבאיות עד פירוקו המוחלט כארגון צבאי; השלישית היא מהלך צבאי לפירוק חמאס מנשקו במקביל להפעלת תוכנית השיקום באזורים שבהם חמאס לא נוכח.

החלופות – מאפיינים ומשמעויות

חלופה א' – כיבוש מלא של הרצועה והחלת ממשל צבאי זמני

מבצע רחב היקף בכל שטח הרצועה שבשליטת חמאס להשמדה שיטתית של מצבורי נשק, מנהרות ויכולות ייצור נשק, לצד פגיעה במערכי הפיקוד והשליטה של הארגון. כיבוש השטח יחייב, עם השלמתו, הקמת ממשל צבאי.

משמעויות והשלכות מרכזיות: מהלך הכיבוש יגדיל בהכרח את היקף הפגיעה בבלתי מעורבים בקרב תושבי הרצועה עקב לחימה בשטח עירוני רווי אוכלוסייה, המשמשת את חמאס כמגן אנושי ובשל התשתית המפותחת והרחבה של מנהרות.

הממשל הצבאי שבשטח שייכבש יחייב קבלת אחריות לניהול חיי היומיום של האוכלוסייה ונוכחות כוח בהיקף רחב ובמציאות של מאבק בשאריות חמאס וגורמי טרור אחרים, יגדיל את העומס המוטל על הצבא ויחייב הקצאת כוחות ומשאבים, שישפיעו על חופש ויכולת הפעולה של צה"ל בזירות האחרות. להחלת ממשל צבאי ונוכחות צבאית בהיקף רחב ולאורך זמן ברצועת עזה יהיו משמעויות כלכליות ישירות (עלויות צבאיות ישירות ועלויות הקשורות בהקצאת משאבים לניהול חיי האוכלוסייה) ועקיפות (אובדן ימי עבודה למשק, פגיעה אפשרית בייצוא וכו').

יתר על כן, הכיבוש והממשל הצבאי יעוררו ביקורת בינלאומית ויובילו לשחיקה במעמדה הבינלאומי של ישראל, יחריפו את המתחים בין ישראל לבין שותפותיה הערביות ואת המתח ביחסים עם הממשל האמריקאי. יש גם להניח שהחלת ממשל צבאי תחליש את נכונותן של מדינות שתמכו ב"תוכנית עשרים הנקודות" לשלוח חיילים לכוח הייצוב הבינלאומי ולתרום כסף לשיקום הרצועה. זאת ועוד, כיבוש הרצועה ובעיקר החלת ממשל צבאי יעוררו קושי בהעברת השליטה לשלטון פלסטיני חלופי, בשל הדימוי של כניסה לשטח על כידוני צה"ל, אשר יכרסם בלגיטימציה שלו בעיני האוכלוסייה הפלסטינית מאידך גיסא, יתרונה המשוער של החלופה הוא בסיכוי הגבוה להצלחה בפירוק חמאס מנשקו ובפירוז הרצועה בזמן קצר יחסית.

חלופה ב' - פירוק הדרגתי של חמאס מנשקו באמצעות נגיסה בשטח שבאחריותו

הרחבה שיטתית של השטח שבשליטת צה"ל (השטח הירוק), דחיקת חמאס מכל שטח שצה"ל יבסס בו שליטה ויצירת תנאים צבאיים למניעת התבססותו מחדש - עד השתלטות על כל שטח הרצועה. זאת במקביל להמשך המאמץ הצבאי לפירוק חמאס מנשקו בשטחים שנותרו בשליטתו, כל שטח שינוקה מחמאס יועבר לאחריות NCAG וכוח הייצוב הבינלאומי, עד להעברת כל שטח הרצועה לאחריותם.

משמעויות והשלכות מרכזיות: חלופה זו תייצר לישראל מרחב פעולה גמיש וגדול יחסית בשל נכונותה לתרום למימוש ולהצלחת "תוכנית עשרים הנקודות", וכן תאפשר מרחב לגיטימציה להמשך המאמץ הצבאי לפירוק חמאס היכן שהתוכנית עדיין לא מיושמת - מה שסייע לצה"ל לפעול בשטח המצומצם שנותר. שטח מאוכלס פחות יקשה על חמאס להתנהל בחסות האוכלוסייה האזרחית ויצמצם את הפגיעה האגבית של צה"ל באזרחים בלתי מעורבים.

בה בעת, חסרונה הבולט של התוכנית הוא אפשרות לזליגת מאמצי חמאס לשבש את התקדמותה משטחים שיוותרו בשליטתו. יתר על כן, במסגרת חלופה זו יוחמרו התנאים ההומניטריים של תושבי הרצועה, שיידחקו לאזורים מצומצמים ובתנאים קשים יותר מאלו הקיימים היום, שהם חמורים ממילא. ההחמרה תעורר בהכרח ביקורת קשה נגד ישראל ותאפיל על יחסיה המתוחים גם כך עם שותפותיה האזוריות, תשחק את מעמדה הבינלאומי ותגרום מתח עם הממשל האמריקאי. יש להעריך, שבשלב מסוים ייקלע צה"ל ללוחמה בשטח מצומצם בנוכחות אוכלוסייה אזרחית גדולה - מה שאך יחריף את הביקורת על ישראל והלחץ עליה להימנע מהסלמה. חיסרון נוסף הוא יכולת ביצוע מוגבלת של מנגנוני הביטחון הפלסטינים בהנחיית NCAG וכוח הייצוב הבינלאומי - מה שעלול לחייב את צה"ל לפעול בעצמו בשטחים שכבר הועברו לאחריות המנגנונים וכוח הייצוב. פעילות צה"ל בהם עלולה להוביל לחיכוך בינו לבין אותם כוחות ולמתח בין ישראל לבין המדינות המעורבות, ולהקשות על צה"ל להעביר לאחריות המנגנונים שטחים נוספים. זאת ועוד, אם NCAG וכוח הייצוב הבינלאומי לא ירצו או יוכלו לקבל אחריות על שטח, צה"ל יידרש להחיל בו ממשל צבאי כדי למנוע התארגנות מחדש של חמאס.

המשמעות תהיה אז סיכול מימוש "תוכנית עשרים הנקודות", כשהאחריות לכך תוטל על ישראל. למעשה, ישראל תגיע לתוצאה של החלופה הראשונה - כיבוש מלא וממשל צבאי ברצועה - בדרך עקלקלה וארוכה יותר ובמחיר גבוה יותר.

חלופה ג' - מהלך צבאי לפירוק חמאס מנשקו במקביל להפעלה של תוכנית השיקום באזורים שבהם חמאס לא נוכח

ישראל תאפשר כניסה הדרגתית ומבוקרת של NCAG וכוח הייצוב לאזורים שבשליטתה, במקביל להמשך המאמץ הצבאי לפירוק חמאס מנשקו בשטחים שנותרו בשליטתו. כל שטח שינוקה מחמאס יועבר לאחריות NCAG וכוח הייצוב הבינלאומי, עד להעברת כל שטח הרצועה לאחריותם, כשהשטח מנוקה מחמאס כארגון צבאי ושלטוני.

משמעויות והשלכות מרכזיות: חלופה זו תייצר לישראל מרחב פעולה גמיש וגדול יחסית בשל נכונותה לתרום למימוש ולהצלחת "תוכנית עשרים הנקודות", וכן תאפשר מרחב הלגיטימציה להמשך המאמץ הצבאי לפירוק חמאס בשטחים שבהם עדיין לא מיושמת התוכנית.

יתרונה הבולט הוא בהדרגתיות על בסיס ביצועים והוכחת יכולת של מנגנוני התוכנית, במקביל ללגיטימציה להמשך המאמץ הצבאי לפירוק חמאס בשאר שטחי הרצועה. יתרון נוסף הוא ביכולת לשכנע אוכלוסייה לנוע משטחים שבשליטת חמאס לשטחים שבאחריות מנגנוני הביצוע של התוכנית - מה שיוסייע לצה"ל לפעול בשטח המצומצם שנותר. שטח מאוכלס בדלילות יחסית יקשה על חמאס להתנהל בחסות האוכלוסייה האזרחית ויצמצם את הפגיעה האגבית של צה"ל באזרחים בלתי מעורבים.

חסרונה הבולט של התוכנית הוא האפשרות לזליגת מאמצי חמאס לשבש את התקדמותה משטחים שיוותרו בשליטתו. חיסרון נוסף הוא יכולת ביצוע מוגבלת של מנגנוני הביטחון הפלסטינים בהנחיית ה-NCAG וכוח הייצוב הבינלאומי - מה שעלול לחייב את צה"ל לפעול בעצמו בשטחים שכבר הועברו לאחריות המנגנונים וכוח הייצוב. פעילות צה"ל בשטח בו נוכחים אותם כוחות עלולה להוביל לחיכוך בינו לאותם כוחות ולמתח בין ישראל לבין המדינות המעורבות וכך להקשות על צה"ל להעביר לאחריות המנגנונים שטחים נוספים.

בשקלול היתרונות והחסרונות של שלוש החלופות מול האינטרסים החיוניים של ישראל, עולה שהחלופה השלישית היא המועדפת. אומנם גם לה חסרונות ומגבלות, אלא שמוערך שהיא תספק מענה מיטבי, בסבירות יותר גבוהה ובמחיר היותר נמוך, לפירוק חמאס, פירוז רצועת עזה וקידום "תוכנית עשרים הנקודות". יש להניח שגם מימוש חלקי של חלופה זו צפוי להיתקל בקשיים בשל המוטיבציה הברורה של חמאס לסכל כל התקדמות. לפיכך, כדי להבטיח את הצלחתה יש לבצע תחת לחץ צבאי רציף על חמאס בשטח שנותר בשליטתו. יש להביא בחשבון גם אפשרות שעם תחילתו של תהליך השיקום במתווה "תוכנית עשרים הנקודות" והזרמת משאבים על ידי השותפות לתוכנית, יגבר הלחץ על ישראל להימנע מהסלמה ומהמאמץ הצבאי בשל חשש לשיבוש מהלכי היישום.

יתרה מכך, מתחייבת התייחסות ל- ארכיטקטורת הפיקוח - מערך של מנגנוני פיקוח ובקרה. את תכנון והקמתו של מערך הפיקוח יש לנקוט כבר בשלביה הראשונים של כל חלופה שתיבחר, וכתנאי למימושה. יהיה זה מערך טכנולוגי ופיזי למניעת הברחות נשק והתעצמות מחדש של חמאס, באופן שיבטיח את שימור ההישגים. וכמובן, יהיה צורך להפעילו לצד שאר סעיפי "תוכנית עשרים הנקודות" - פיתוח כלכלי, שיקום וחינוך. במסגרת זו, חשוב להבטיח שהגעה לשלב השיקום יותנה ב-"שיקום תמורת פירוז". הזרמת כספי השיקום המסיביים והקמת מוסדות השלטון החדשים ייעשו רק בכפוף להתקדמות איסוף הנשק הקל והשמדת תת-הקרקע הנותר.

ארכיטקטורת הפיקוח וחסמת עורקי ההתחמשות

על מנגנון הפיקוח יהיה לספק מענה לשני אתגרים עיקריים: האחד הוא מאמצי התארגנות מחדש והתעצמות של חמאס ו/או גורמים אחרים בשטח רצועת עזה (יש להניח מאמץ שיטתי ועיקש של חמאס וארגוני טרור אחרים לשמר ולפתח יכולות להברחת אמצעי לחימה ורכיבים חיוניים לייצור עצמי שלהם), והשני הוא חסימה הרמטית ככל שניתן של כל נתיבי ההברחה האפשריים בארבעה תווכים: היבשתי (מעברי הגבול - מצרים וישראל), התת-קרקעי (מנהרות משטח מצרים לשטח הרצועה לאורך ציר פילדלפי), הימי והאווירי (הברחות באמצעות רחפנים). "תוכנית עשרים הנקודות" איננה מספקת מענה מספק להקמת מנגנון מסוג זה ולגבי העקרונות להפעלתו, ונכון יהיה מבחינת ישראל לפעול, בתיאום הדוק עם הממשל האמריקאי, לגיבוש העקרונות וההגיונות להקמת המנגנון ולהפעלתו מייד בתחילת מימוש התוכנית, במקביל לה ולכל משכה ומעבר לכך.

התווך היבשתי

מדובר בעיקר במעברי הגבול בין מצרים וישראל לרצועת עזה. דרך המעברים האלו מוכנסות סחורות לשטח רצועת עזה ובמציאות של תהליך שיקום של הרצועה, יש להניח כניסת חומרים בהיקפים עצומים. מעבר לסיכון שבניצול המעבר הסחורות להברחות של אמצעי לחימה, חלק גדול מהחומרים המיועדים לשיקום הם ניתן לשימוש גם לצורכי טרור ובניית תשתיות טרור (Dual Use Materials). בעוד האחריות לבידוק הביטחוני במעברי הגבול הישראלים נתונה באופן בלעדי לישראל, המציאות בכל הנוגע למעבר רפיח, שבריבונות מצרית ובאחריותה התפעולית, שונה לחלוטין. בכל המעברים האתגר של היקפי התנועה ומעבר הסחורות מחייב הערכות מתאימה בהיבט הטכנולוגי, התפעולי והמשאבי, אלא שבכל הנוגע למעבר רפיח מתחייבת הערכות מורכבת עוד יותר. כדי להבטיח ניטור אפקטיבי של מעבר הסחורות דרך מעבר רפיח וחסמה אופטימלית של הברחות, יש להבטיח את העקרונות הבאים:

- **מודל הבידוק הדו-שכבתי:** המעבר האזרחי ינוהל על ידי כוח בינלאומי/ערבי מוסכם (למשל, מנגנון משודרג של EUBAM או כוח משימה אזרחי), אך כל תעבורת הסחורות והאנשים תפוקה באמצעים טכנולוגיים מרחוק על ידי ישראל וארצות הברית.
- **טכנולוגיית סריקה מתקדמת (HGV Scanning):** התקנת סורקי שיקוף (X-ray) ומערכות סריקה מבוססות בינה מלאכותית (AI) המסוגלות לזהות חריגות בצפיפות חומרים, מולקולות של חומרי נפץ, ומתכות דו-שימושיות בתוך משאיות סחורה, בלי לעכב את זרימת הלוגיסטיקה האזרחית.
- **חמ"ל טכנולוגי משותף:** נתוני הסריקה, מצלמות הביומטריה של העוברים ושבים והצילומים התרמיים יוזרמו בזמן אמת לחמ"ל משותף (ישראל, מצרים, ארצות הברית והכוח הבינלאומי בשטח). לישראל תינתן זכות וטו בזמן אמת לעצירת מעבר של משאיות או אנשים חשודים.

תווך התת-קרקע

התווך הזה, שפעל עוד טרם ההתנתקות הישראלית מרצועת עזה ב-2005, התרחב והפך רשת ענפה וסבוכה של מנהרות הברחה, שנוהלו על ידי חמולות ושבטים במרחב רפיח בשליטה של החמאס ובחלק מהמקרים גם בניהול ישיר של מנהרות הברחה על ידי חמאס. המנהרות שימשו להברחת אנשים (מבוקשים ופעילי טרור), אמצעי לחימה וסחורות ופעילות התאפשרה גם בשל עצימת עין ובחלק מהמקרים בסיוע פעיל של גורמים ביטחוניים מצרים. תשתית המנהרות הושמדה ברובה המוחלט במהלך מלחמת "חרבות ברזל" ולאחר ההשתלטות של צה"ל על ציר פילדלפי ועל מרחב רפיח כולו ([דובר צה"ל דיווח באוגוסט 2024](#) על השמדה של 80% מהמנהרות ועל המשך המאמץ להשמדת 20% הנותרים. יש להניח שבזמן שחלף השמיד צה"ל באזור שנמצא בשליטתו המוחלטת את הרוב המוחלט והמוכר של המנהרות). נוכחות צה"ל במרחב מסכלת אפשרות לבנייה מחדש של תשתית המנהרות וגם הפיקוח המצרי הפך קפדני ונוקשה יותר, בין היתר, בגין ביקורת חריפה מצד ישראל על מצרים.

הנחת העבודה היא, שכל עוד לחמאס ולארגוני טרור אחרים תהיה גישה פיזית לסיני, היכולת לייצר רקטות, להבריח רכיבים אלקטרוניים ולהכניס חומרי נפץ תקינים תישאר בעינה. לפיכך, יש להבטיח את הניתוק הפיזי של חמאס וארגוני טרור אחרים ממרחב פילדלפי (מרחב הגבול) ולייצר מענה משולב שיכלול את הרכיבים הבאים:

- **קיר חכם אקוסטי (סלארי):** מכשול תת-קרקעי עמוק מבטון מזוין ורווי חישנים ססמיים ואקוסטיים מתקדמים המסוגלים לזהות פעילות חפירה ברדיוס של מאות מטרים ובעומקים משמעותיים לאורך 14 הקילומטרים של הציר, בדומה למכשול שנבנה בגבול ישראל-רצועת עזה.
- **פריסת רשת סיבים אופטיים אינדיקטיביים:** לאורך הגדר העילית והתת-קרקעית כדי לזהות כל ניסיון נגיעה או חצייה בדיוק של מטרים ספורים.
- **פריסת "שטח סטרילי" (Buffer Zone):** הרחבת הציר והרחקת מבני מגורים בצד העזתי לטווח של לפחות 500 מטרים מהגדר, כדי לאפשר תצפית נקייה וזיהוי פירים פוטנציאליים מתוך המרחב האזרחי.

בראיית האינטרס הביטחוני הישראלי, נכון יהיה להקדים את בניית הקיר הסלארי לאורך ציר פילדלפי ואת בניית מערכי הבידוק ונהלי המעבר במעברים היבשתיים טרם תחילת תהליך השיקום (וכניסה של חומרי בניין ואחרים בהיקפים עצומים),

ולהציב עניין זה כתנאי לתחילת תהליך השיקום. יש להניח, שכל מה שלא ייעשה בתחילת השיקום לא ייעשה או יהיה קשה ומורכב הרבה יותר לביצוע בהמשך.

התווך הימי

התווך הימי שימש את חמאס לאורך כל שנותיו כארגון טרור להברחת אמצעי לחימה. בשנים שקדמו למלחמת "חרבות ברזל" ובעיקר מאז המלחמה, הידק חיל הים הישראלי את הפיקוח על המרחב הימי והצליח לסכל הברחות רבות ולהפוך לגורם מרתיע אפקטיבי, למרות שההברחות נמשכות, גם אם בהיקפים מצומצמים יותר. מימוש "תוכנית עשרים הנקודות" מחריף את האתגר מכיוון שבמסגרת התוכנית, ייתכן שיעלה צורך בפתיחת נמל ימי מבוקר או רציף ימי ייעודי לעזה על מנת לאפשר עצמאות כלכלית לאזור. כדי למנוע מהנמל להפוך בסיס הברחות, נדרש פיקוח ימי קשיח, הכולל שני רכיבים עיקריים:

א. מודל "קפריסין או אל-עריש תחילה"

- **בידוק בנמל מוצא שלישי:** פתרון זה מבוסס על הסכם לפיו כל סחורה שמיועדת להגיע לרצועת עזה לא תפליג ישירות לעזה. הסחורות ירוכזו בנמל ייעודי (למשל, נמל לרנקה בקפריסין או נמל אל-עריש במצרים).
- **פקחים ישראלים ובינלאומיים בנמל המוצא:** בנמל זה יתבצע בידוק ביטחוני מלא ומחמיר על ידי כוח משימה משותף הכולל נציגים ישראלים. לאחר הזיכוי הביטחוני, האונייה תינעל ב"חותם אלקטרוני" (E-Seal) מבוסס GPS, המשדר לחמ"ל המשותף ומעיד כי המכולות לא נפתחו במהלך ההפלגה.
- **אוניות ייעודיות בלבד:** רק אוניות שעברו את המנגנון הזה וקיבלו אישור דיגיטלי מראש יורשו להיכנס למים הטריטוריאליים של עזה.

ב. הגנה חופית וסגר ימי אקטיבי

מעבר לאחריות ישירה של חיל הים הישראלי ולפעילותו במרחב הימי, ידרשו:

- **כוח משימה ימי בינלאומי (Naval Task Force):** הקמת כוח סיוור ימי בהובלת מדינות אזוריות (מצרים, אירופה ומדינות המפרץ) שיבצע פטרולים קבועים מחוץ למים הטריטוריאליים של עזה. כוח זה יהיה בעל מנדט לעצור, לבדוק ולעכב כל כלי שיט לא מורשה. הכוח יפעל בתיאום מלא עם חיל הים הישראלי באמצעות חמ"ל שליטה משותף.
- **מערך הידרופוני של סנסורים תת-ימיים:** פריסת רשת סנסורים על קרקעית הים סביב חופי עזה ובגבול הימי עם מצרים כדי לזהות פעילות צוללים, כלי שיט תת-ימיים זעירים (UUVs) ומטענים צפים.
- **רחפנים ימיים וכלי שיט אוטונומיים (USVs):** הפעלת כלי שיט לא מאוישים המסיירים 24/7 לאורך קו הגבול הימי עם מצרים, כדי למנוע את שיטת ההברחה המסורתית של השלכת חבילות אטומות למים על ידי דייגים מסיני ואיסופן על ידי דייגים עזתיים.

התווך האווירי

באחרונה עלתה שכיחות השימוש ברחפנים בהברחות אמל"ח מחצי-האי סיני לרצועת עזה דרך ישראל, וייתכן שגם מסיני בעיקר במרחב רפיח ישירות לשטח הרצועה. מדובר ברחפנים גדולים במיוחד, המסוגלים לשאת נספר עשרות ק"ג. אלו נרכשים על ידי בדואים ישראלים, מוטסים בחציית גבול לבדואים בסיני המעמיסים אותם בכלי נשק ומשגרים אותם חזרה לשולחיהם בישראל. בהמשך מועברים אמצעי לחימה רבים באמצעות אותם רחפנים משטח ישראל לרצועת עזה, שם הם נקלטים על ידי פעילי חמאס. לא ברור האם חלקם נותרים ברשות חמאס לשם שימוש עתידי נגד ישראל. השליטה בתווך האווירי מחייבת את הידוק התיאום מול מצרים לצד הקמת מערך בקרה לניטור רחפנים בתעופתם, מערך יירוט ומערך מודיעיני ומבצעי לסיכול רשתות המבריחים בישראל.

ארכיטקטורת הפיקוח המוצעת היא למעשה מודל של "ריבונות ביטחונית ישראלית עקיפה". כוח ישראלי אינו חייב להיות נוכח במעבר רפיח או בנמל עזה כך שיווצר חיכוך שיפגע בלגיטימציה של "תוכנית עשרים הנקודות". הארכיטקטורה המוצעת, לצד שימור חופש הפעולה המבצעי ומנגנוני תיאום ושותף פעולה עם כוחות הביטחון הפלסטינים וכוח הייצוב הבינלאומי, בתרחיש של מימוש מלא או חלקי של "תוכנית עשרים הנקודות" ולצד המהלך הצבאי כדי לשמר את הישגיו,

תאפשר לישראל אמצעים למניעת התעצמות חמאס וארגוני הטרור מחדש ברמת חיכוך נמוכה יחסית עם האוכלוסייה הפלסטינית ויתר הגורמים שיעמלו על מימוש התוכנית.

סיכום

פירוז הרצועה, ההכרחי למימוש "תוכנית עשרים הנקודות" ואינטרס ביטחוני ישראלי חיוני, מותנה בפירוק חמאס מנשקו, ואותו יכול לבצע רק צה"ל. במאמר זה נבחנו שלוש חלופות אפשריות לביצוע מהלך הפירוק של חמאס על ידי צה"ל: החלופה השלישית, המתמקדת במימוש הדרגתי של "תוכנית עשרים הנקודות" בשטחים שבשליטת צה"ל במקביל להמשך המאמץ הצבאי לפירוק חמאס כארגון צבאי, היא המועדפת שכן היא אמורה לספק לישראל את המענה האפשרי והמיטבי לאינטרסים החיוניים שלה ובמרחב הגמישות הגדול ביותר. עם זאת, בכל חלופה תידרש ישראל לבניית ארכיטקטורת פיקוח וסיכול הברחות בארבעה תווכים - יבשתי, תת-קרקעי, ימי ואווירי - כדי למנוע מחמאס ומארגוני טרור אחרים להבריא לשטח הרצועה אמצעי לחימה ורכיבים שימשו להתעצמות צבאית.

בראיית ישראל, נכון יהיה לקצר ככל שניתן את משך תקופת נוכחותה ברצועת עזה ככוח כובש ולהבטיח שאתגרי הניהול האזרחי של רצועת עזה ושיקומה יונחו לפתחם של העולם הערבי והקהילה הבינלאומית, אמנם תוך שמירה על חופש פעולה צבאי נקודתי שלה ומבוסס מודיעין בלבד. חשוב שישראל תוכל לקדם את הפירוז מבלי להיקלע ל"מלכודת הכיבוש" ולשלם את המחיר ההרסני של הקמת ממשל צבאי ממושך או קבוע, שישחק את צה"ל מבצעית, יטיל עליה את האחריות לניהול חיי הפלסטינים, וכביד את הנטל על כלכלתה וישחק את מעמדה הבינלאומי.

כדי להבטיח את השגת יעד הפירוז מבלי להיקלע ל"מלכודת הכיבוש", צריכה ישראל לקבע עיקרון או **מנגנון "התניה הפוכה"**, שיקשור בין עומק מעורבותה הצבאית לבין קצב היישום של "תוכנית עשרים הנקודות", שישען על שני רכיבים:

- **"שטח תמורת שלטון חלופי"**: ככל שה-NCAG, מנגנוני הביטחון הפלסטינים והכוח הבינלאומי יוכיחו משילות אפקטיבית וימנעו ירי או התארגנות טרור בתא שטח מסוים (למשל, צפון הרצועה), צה"ל יצמצם בו את פעולותיו, יעביר אליו סמכויות בידוק ויאפשר הזרמה של תקציבי שיקום, חומרים וציוד בהיקפים גדלים.
- **מינוף הכלכלה כבלם ביטחוני**: נוכחות צה"ל (והשלכות הכיבוש) כפונקציה ישירה של רמת הטרור בשטח. על האוכלוסייה המקומית וההנהגה הטכנוקרטית להכיר בכך שריסון תאי חמאס הרדומים וסיכול מאמצי ההתעצמות מחדש ייתרו את הכיבוש הצבאי.

עורכי הסדרה: ענת קורץ, רינת חרש ואלדד שביט.